

Słowo od redaktorek

W ostatnich dekadach obserwuje się zwrot w onomastyce w kierunku badań interdyscyplinarnych, ujmujących język jako zwierciadło procesów historycznych, społecznych, politycznych i kulturowych. Onomastyka, podobnie jak lingwistyka kulturowa, zakłada kulturowy charakter języka – źródło wiedzy o sposobie myślenia człowieka o świecie. Odchodząc od autonomicznego spojrzenia na język i opisu języka samego dla siebie, wyznacza ona badaczowi poszerzone pole zainteresowań.

Utrzymany w tym duchu tom zawiera referaty z XXIII Międzynarodowej i Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej pt. „Onomastyka kulturowa”, która odbyła się w dniach 19–21.10.2023 roku na Uniwersytecie Opolskim. Artykuły w tej monografii poruszają różnorodne aspekty teoretyczne i praktyczne badań. Znalazły się tu opracowania z zakresu antroponimii, toponimii, chrematonimii, a także z onomastyki literackiej i medialnej. Obok tradycyjnych ujęć pojawiają się nowe spojrzenia na nazwy własne, nowe tematy, nowe metodologie, które wpisują się w trend onomastyki otwartej, interdyscyplinarnej, reprezentowanej przez czasopisma językoznawcze, takie jak „Onomastica” czy „Stylistyka”¹.

Pierwsza część monografii ma charakter interdyscyplinarny: pokazuje związki onomastyki z takimi naukami, jak dydaktyka, teolingwistyka, literatura czy prawo i administracja. Artykuł wprowadzający przedstawia przeglądowe ujęcie problematyki glottodydaktyczno-onomastycznej (Artur Gałkowski, *Kompetencja onomastyczna w edukacji językowo-kulturowej*). Autor proponuje, by jedną z kategorii kompetencji językowo-komunikacyjnych (w języku L1 i/lub L2) rozwijanych w procesie nauczania-uczenia się była kompetencja onomastyczna polegająca na rozpoznawaniu, rozumieniu i świadomym używaniu różnych kategorii nazw własnych przez użytkowników języka rodzimego i/lub obcego. Uzupełnieniem prezentowanej koncepcji jest opis możliwości praktycznego wykorzystania i kształtowania kompetencji onomastycznej w edukacji językowo-kulturowej. W nurcie badań interdyscyplinarnych mieści się również teoretyczno-metodo-

¹ Dopelnieniem tej tematyki są artykuły wydane w 2024 roku w tych czasopismach.

logiczny artykuł *Teolingwistyka a badania onimów (wybrane aspekty)* Ewy Zmudy. Autorka proponuje wykorzystanie rzadko dotychczas stosowanych w badaniach onomastycznych narzędzi teolingwistycznych. Następnie Mariusz Rutkowski w artykule *Akt nominacyjny w ramach procedur administracyjnych – kilka uwag o nadawaniu nazw ulic* ukazuje prawne aspekty nadawania nazw ulic współcześnie w Polsce. Autor podkreśla również, że upamiętnienie pewnych jednostek z jednej strony jest istotne dla pamięci zbiorowej i tożsamości grupowej, uwydatnia konkretne wartości i postawy, z drugiej jednak strony wpisanie nazwy w przestrzeń powoduje, że siła oddziaływania symbolicznego jest niedostrzegalna, niejako zbanalizowana. O takich znakach pamięci zbiorowej i kontaktów międzykulturowych pisze również Kordian Kuczma, analizując zmiany nazwy ulic Gdańska i Lwowa w XX i XXI wieku podyktowane względami narodowościowymi i politycznymi (*Między swoim a obcym – patroni kulturowego pogranicza w perspektywie historycznej na przykładzie Gdańska i Lwowa*). Kolejne artykuły dotyczą onomastyki literackiej: Marta Nowak w studium porównawczym słoweńsko-polskim opisuje nazwy własne w słoweńskim kryminale i zestawia je z onimami w kryminałach poznańskich (*Zbrodnia w mieście Plechnika. Nazwy własne w powieści kryminalnej „Współlokatorki” Mai Novak*). Z kolei Karel Štřelec w artykule *Korektnost, cancel culture, nesvoboda: k tematizaci „nových“ ideologii skrze literární propria* przedstawia typologię literackich nazw własnych (antroponimów, chrematonimów i toponimów), które – zdaniem Autora – stają się narzędziem ideologizacji współczesnego społeczeństwa.

Druga część monografii prezentuje antroponimy w przestrzeni wielokulturowej. Szczególnym zainteresowaniem obejmuje się tu nazwy własne na pograniczach geograficznych, etnicznych, językowych, religijnych i kulturowych. Andrzej Chłudziński w artykule *Odzawodowe nazwy osobowe w „Liber beneficiorum Domus Corone Marie prope Rugenwold” (1406–1528) i ich współczesne kontynuacje, część I: A–K* przedstawia polsko-niemiecką przeszłość Pomorza na podstawie nazw osobowych odwołujących się do nazw zawodów i funkcji oraz poświadcza ich funkcjonowanie współcześnie w systemie nazewniczym zarówno niemieckim, jak i polskim. Łukasz Trzeciak (*Ormiańskie imiona i ich wybrane derywaty jako podstawy współczesnych nazwisk polskich*) przedstawia imiona z Kresów Południowo-Wschodnich będące podstawami współcześnie używanych nazwisk polskich. Analizuje imiona kipczackie, ormiańskie lub zarmenizowane (np. pochodzenia perskiego, greckiego, łacińskiego, arabskiego, egipskiego, tureckiego czy hebrajskiego), omawia procesy polonizacyjne, określa chronologię tych nazw i ich rozmieszczenie terytorialne na terenie współczesnej Polski. Kresom Północno-Wschodnim przygląda się Klaudia Abucewicz w tekście *Katolicka i cerkiewna motywacja kalendarzowa w osiemnasto- i dziewiętnastowiecznym antroponomastykonie Starych Trok*.

Autorka podkreśla, że położenie tej parafii na pograniczu polsko-litewsko-białoruskim spowodowało, iż najczęstszą motywacją imienniczą była motywacja religijna, czerpiąca imiona z kalendarza Kościoła rzymskokatolickiego i Cerkwi prawosławnej. Žaneta Dvořáková opisuje zmiany nazwisk Żydów urodzonych w Pradze w okresie austro-węgierskim (*Změny příjmení Židů narozených v období Rakouska-Uherska (1867–1918) v Praze*). Masowe zmiany nazwisk będące częścią procesu asymilacyjnego w czasie powstania Czechosłowacji miały na celu zatarcie stereotypowych cech nazewniczych, które mogły piętnować ich właścicieli. Podobne procesy widać w krajach sąsiadujących z Czechami: Węgrzech, Austrii, Polsce czy Niemczech. Część antroponomiczną zamyka nowatorski artykuł Katarzyny Preuhs *Autokreacja w pseudonimach scenicznych artystów drag queen z amerykańskiego reality show pt. „RuPaul’s Drag Race”*. Autorka, wykorzystując socjoonomastyczne narzędzia analityczne, przedstawia dominujące wzorce autonominacji pseudonimów scenicznych, a także wskazuje ich typowe inspiracje kulturowe.

Trzecią część tomu wypełniają artykuły poświęcone szeroko pojętej chrematonimii polskiej i obcej. Anna Szczęśny w artykule *Uniwersalne czy lokalne? Odpowiedniki eklezjonimów obcojęzycznych w językach rosyjskim i polskim* pisze o dwóch tendencjach w tłumaczeniu eklezjonimów, czyli nazw obiektów sakralnych. Autorka zauważa eksponowanie funkcji kulturowej w tekstach polskich (w celu podkreślenia uniwersalności i swojskości) oraz lokalizującej w tekstach rosyjskich (w celu eksponowania lokalności, odmienności i obcości). Monika Choroś w artykule *„Nowe Życie” – nazwy lokali gastronomicznych w Opolu w latach 1945–1949* przedstawia tendencje nazewnicze charakterystyczne dla powojennego Opolą. Z analizy językowo-semantycznej możemy dowiedzieć się o szczegółach powstawania nazw barów, kawiarni, jadłodajni, paszteciami itp. nazw obiektów. Kolejny analityczny artykuł Katalin Török *Tradycja oraz nowe trendy w nazwach deserów na wybranych węgierskich blogach kulinarnych* poświęcony jest nazwom produktów cukierniczych. Autorka eksponuje funkcję perswazyjną łączącą się z kreacją tego typu nazw. Część tę zamyka artykuł Julii Piotrowskiej *Nazwy polskich start-upów w świetle badań nad chrematonimiami*, w którym Autorka podejmuje próbę klasyfikacji i opisu struktury nazw start-upów, strategii onimicznych i funkcjonowania tych nazw w świecie korporacyjnego marketingu.

W ostatniej części tomu umieszczone są artykuły projektowe, korpusowe i syntetyzujące. Wśród prac zamieszczonych w tomie znalazł się raport z realizacji projektu z zakresu antroponomimii historycznej Pomorza (Joanna Szczepańska, Marcin Szczepański, *Oznaczanie nazw własnych w dolnośląskim korpusie tekstów. Cele i metody bieżących projektów Instytutu Łużyckiego*). Przedstawione przedsięwzięcie dotyczy opracowania i udostępnienia w bibliotece cyfrowej najważniejszych dolnośląskich tekstów drukowanych, które dla Autorów

artykułu są podstawą identyfikacji i analizy onomastycznej nazw własnych. Również Christian Zschieschang w tekście *Za Nysą – nazwy własne w pracach Instytutu Łużyckiego. Aktualny stan prac* omawia projekty naukowe Instytutu Łużyckiego: badania nad łużyckim krajobrazem językowym i kulturowym oraz propozycję studiów łużyckich. Autor stwierdza, że Łużyce jako teren pogranicza są niezwykle ciekawym fragmentem słowiańskiego obrazu świata. Za swoiste podsumowanie tomu można uznać tekst Pavla Odaloša. Badacz w swoim artykule *Vplyv jednotlivcov a generácií na onomastickú terminológiu. K 50. výročiu vzniku sústavy slovanskej onomastickej terminológie* przedstawia udział poszczególnych jednostek i szkół badawczych w tworzeniu systemu słowiańskiej terminologii onomastycznej w dwunastu krajach europejskich. Autor wskazuje potrzebę wspólnego projektu mającego na celu uwspółcześnienie terminologii onomastycznej po roku 1983.

* * *

Serdecznie dziękujemy wszystkim Autorom, którzy podjęli się trudu uczestniczenia w przygotowaniu niniejszej publikacji. Szczególne wyrazy wdzięczności kierujemy do Recenzentów, których wnikliwe uwagi i opinie dotyczące merytorycznej zawartości poszczególnych artykułów przyczyniły się do ostatecznego kształtu tej monografii. Wyrażamy nadzieję, że wielość ujęć i perspektyw badawczych w odniesieniu do nazw własnych przyczyni się do wzbogacenia dorobku onomastyki polskiej i słowiańskiej.

*Danuta Lech-Kirstein
Anna Tabisz*